

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Голова приймальної комісії

Ректор Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна

_____ акад. НАНУ, проф. В.С. Бакіров

«_____» _____ 2017 р.

ПРОГРАМА

фахового іспиту

для здобуття освітнього ступеню магістра

із спеціальності 106. «Географія»

освітня програма «ГЕОГРАФІЯ»

Затверджено на засіданні вченої ради
факультету геології, географії, рекреації і
туризму

протокол № 10 від 24.04.2017 р.

Голова вченої ради факультету геології,
географії, рекреації і туризму

_____ проф. В.А. Пересадько

Об'єкт і предмет вивчення сучасної географії. Структура системи географічних наук. Історичний нарис розвитку географії. Методологія і методи географічних досліджень. Фізична географія, гідрологія, метеорологія, раціональне природокористування та геоєкологія: об'єкт наукового пізнання, історія, наукові школи, проблеми і перспективи розвитку даного напрямку розвитку географічної науки в Україні. Застосування картографічного методу дослідження в географії та геоєкології: прийоми, методи, способи. Особливості еколого-природоохоронного картографування регіонів України. Історія геолого-геоморфологічних досліджень території України. Фактори рельєфоутворення. Геоморфологічна будова рівнини України, Українських Карпат, Кримських гір. Прикладні питання вивчення рельєфу України. Геоінформаційні системи: введення, базові поняття та категорії. Новітні напрями розвитку ГІС в географічних дослідженнях. Аналітичні можливості ГІС для вирішення географічних задач. ГІС у науці та освіті, їх проектування. Поняття екологічної оцінки території.

Топографо-картографічне вивчення Землі. Об'єкт, предмет і задачі топографії і геодезії. Поняття про форму і розміри Землі. Карта та план місцевості. Особливості топографічних карт.

Системи координат, що застосовуються в топографії та геодезії. Система висот. Історія застосування систем координат в топографії.

Орієнтування ліній. Географічні і магнітні азимути. Дирекційні кути, румби. Прямі і зворотні азимути і румби.

Елементи топографічних карт і планів. Математична основа, її елементи, проєкції топографічних карт, масштаби, номенклатура і розграфка, геодезична основа. Умовні знаки: їх види. Читання і аналіз карт і планів. Орієнтування за картою на місцевості. Розв'язання задач за картами і планами.

Поняття про топографо-геодезичні зйомки місцевості та основні принципи їх виконання. Види і способи зйомок. Лінійні та кутові вимірювання на місцевості. Види зйомок місцевості: контурні, висотні, комплексні; теодолітна тахеометрична, мензульна, окомірна, нівелювання (геометричне, тригонометричне, барометричне), їх суть і види. Прості знімання місцевості. Аерофотознімання. Дешифрування аерознімків.

Поняття про картографічні твори. Географічні карти: визначення, елементи, типи, класифікація. Серії карт, географічні атласи, глобуси: їх види, особливості призначення. Елементи карт.

Укладання карти: сутність, зміст, загальна схема укладальних робіт, особливості укладання картографічних творів залежно від способів картографічного зображення.

Географічна картографія і геоінформатика: об'єкт наукового пізнання, історія, наукові школи, проблеми і перспективи розвитку даного напрямку розвитку географічної науки в Україні. Картографічний метод дослідження: об'єкт, предмет та прийоми. Місце картографічного методу дослідження в системі «створення-використання карт». Модельні властивості карт та їх значення. Система прийомів аналізу та опису карт. Графічні прийоми аналізу карт, їх призначення. Графоаналітичні прийоми аналізу карт, їх призначення. Математико-картографічне моделювання. Сучасні програмні засоби аналізу картографічної інформації, у тому числі геоінформаційні. Аналіз окремої карти. Перетворення картографічного зображення. Аналіз серій карт і атласів. Порівняння різночасових карт. Надійність і точність дослідження за картами. Сучасні тенденції розвитку картографічного методу досліджень. Комп'ютерна графіка: види, способи, прийоми. Кольорові моделі та типи графічних зображень. Географічні інформаційні системи. Програмне

забезпечення ГІС. Основи векторної графіки. Векторні графічні редактори. Основи растрової графіки. Растрові графічні редактори. Підсистеми ГІС. Провідні компанії-розробники ГІС. Компанії ESRI та сімейство програмних продуктів ArcGIS. Особливості взаємодії ГІС з «традиційною» картографією. Способи зображення в класичній картографії та геоінформаційному картографуванні. Комп'ютерні мережі. Інтернет і його використання в географії і картографії.

Гідрометеорологія: об'єкт наукового пізнання, історія, наукові школи, проблеми і перспективи розвитку даного напрямку розвитку географічної науки в Україні. Поняття про клімат і кліматичну систему. Наукові напрямки в кліматології. Циркуляційні фактори клімату. Тепловий баланс. Особливості формування клімату України. Основні напрямки і методи дослідження у гідрології України. Основні гідрологічні об'єкти України. Річки України. Основні басейни, гідрографічні характеристики, річковий стік, хімічний склад і якість вод, використання річкових вод. Озера і водосховища України, загальна характеристика: їх кількість, розміри, розміщення по території, режим рівня води, господарське використання. Болота України. Підземні води України їх типи, основні характеристики, використання, екологічні проблеми. Підземні води України: умови формування, експлуатація, запаси, хімічний склад. Моря України: загальна характеристика, особливості, сольовий склад, ресурси морів, використання, екологічні проблеми.

Зв'язок метеорології і кліматології з іншими науками. Польові методи метеорологічних досліджень. Камеральні методи кліматологічних обробок даних. Атмосферне повітря, його будова. Фізичні характеристики атмосферного повітря. Потoki сонячної, земної і атмосферної радіації. Сонячна радіація. Актинометричні прилади і вимірювання променистої енергії. Розрахунок складових радіаційного балансу. Теплові характеристики ґрунту. Термічний режим атмосфери. Географічний розподіл температури повітря. Вологообіг в природі. Тумани і хмари. Опади. Загальна циркуляція атмосфери. Циркуляція в тропіках. Позатропічна циркуляція.

Основні підрозділи кліматології. Зв'язок кліматології з іншими науками. Кліматологічна обробка даних. Кліматотворення. Класифікація кліматів. Клімати Землі. Коливання і зміна клімату. Комплексна кліматологія. Поняття про погоду. Типи погод. Принципи комплексного кліматичного районування.

Поняття про мікроклімат. Мікрокліматологія сільськогосподарських полів. Мікроклімат міста. Меліорація клімату. Екологічний стан повітряного басейну. Заходи охорони повітряного басейну.

Водні екосистеми річок (абіотичні й біотичні). Фізико-хімічні властивості води. Живлення річок. Класифікація річок. Річковий стік та його складові. Класифікація річок за внутрішньорічним режимом стоку води. Рух води в річках. Річкові наноси. Руслові процеси. Водний баланс річок, озер, боліт. Озера, водосховища (основні характеристики водосховищ). Болота (типи боліт). Льодовики (типи, поширення та значення льодовиків). Світовий океан. Рельєф дна Світового океану. Донні відклади в океанах і морях. Солоність вод Світового океану. Водні маси Світового океану. Хвилювання в океанах і морях. Течії в океанах і морях. Проблеми охорони Світового океану і природних вод.

Ґрунтознавство з основами географії ґрунтів. Поняття про ґрунти як компонент наземних екосистем. Ґрунти – “реактор”, “пам'ять” і регулятор біосферних взаємодій. Ґрунтознавство як наука. Короткий огляд історії вивчення ґрунтів. Роль В. В. Докучаєва в розвитку ґрунтознавства. Ґрунтовий профіль і його горизонти. Індксація генетичних горизонтів. Основні морфологічні ознаки генетичних горизонтів. Забарвлення ґрунту. Зв'язок забарвлення зі складом ґрунтів та ґрунтоутворенням. Структура ґрунту. Складення ґрунту. Новоутворення, їх генезис та

систематика. Ґрунтові включення. Фазовий склад ґрунтів. Гранулометричний склад ґрунтів. Органічна речовина ґрунтів. Гумус. Загальні процеси гумусоутворення. Ґрунтові ферменти: гумінові кислоти, фульвокислоти, гумін, їх особливості, склад, властивості та роль у ґрунтоутворенні. Гумус: склад, властивості. Географічні закономірності гумусотворення. Рідинна фаза ґрунтів. Ґрунтові колоїди і поглинальна здатність ґрунтів. Кислотність і лужність ґрунтів. Ґрунтове повітря. Склад ґрунтового повітря та фактори, що його визначають. Жива фаза ґрунтів.

Фактори ґрунтоутворення. Гірські породи як фактор ґрунтоутворення. Клімат як фактор ґрунтоутворення: вплив сонячної радіації, атмосферних опадів, біогідротермічний потенціал. Роль біологічного фактора в ґрунтоутворенні. Зональність, особливості ґрунтоутворення під трав'яною (лучною, степовою) та лісовою рослинністю. Рельєф як фактор ґрунтоутворення. Антропогенні фактори ґрунтоутворення. Концепція елементарних ґрунтоутворних процесів. Біогенно-аккумулятивні процеси: торфоутворення, гуміфікація. Елювіальні процеси: опідзолювання, Al-Fe-гумусовий процес, елювіально-глейовий процес. Ілювіально-аккумулятивні процеси: гумусово-, залізисто-, глинисто-, солонцово-ілювіальні процеси. Гідрогенно-аккумулятивні процеси: засолення. Тип ґрунтоутворення. Режими ґрунтоутворення.

Класифікація ґрунтів. Номенклатура ґрунтів. Таксономія ґрунтів: тип, підтип, рід, вид, підвид, різновид, розряд, підрозряд. Основи ґрунтово-географічного районування. Ґрунтово-біокліматичні пояси, області, зони, провінції, округи, райони. Типи будови профілів. Ґрунти арктичних і тундрових, бореальних, суббореальних областей; тропіків та субтропіків; алювіальні і гірські ґрунти: характеристика основних типів. Ґрунтово-географічне районування України. Ґрунти Полісся (дернові, підзолисті та дерново-підзолисті ґрунти). Ґрунти Лісостепу (сірі лісові, чорноземи опідзолені, вилугувані та типові). Ґрунти Степу (чорноземи звичайні та південні, каштанові ґрунти). Інтразональні та азональні ґрунти (болотні, алювіальні та засолені ґрунти, солонці і солоді). Ґрунти Карпатської буроземно-лісової області та гірського Криму (буроземи та коричневі ґрунти). Ефективне використання та охорона ґрунтів.

Ландшафтознавство. Об'єкт та предмет ландшафтознавства. Компоненти географічної оболонки. Зональні чинники диференціації географічної оболонки. Зональність. Азональні чинники диференціації географічної оболонки. Внутрішня енергія Землі. Секторність. Взаємодія зональності і секторності. Висотна поясність.

Регіональна і локальна диференціація географічної оболонки. Локальні чинники диференціації. Ландшафти і геосистеми локального рівня. Поняття про ландшафт. Морфологія ландшафту. Структура і функціонування ПТК. Поняття про геомаси, геогоризнти. Класифікація геомас. Принципи класифікації геогоризнтів. Типи функціональної структури ПТК. Поняття станів геосистем. Поняття про стекси. Суспільство і ландшафти. Антропогенні ландшафти.

Структура географічної оболонки. Вертикальна (компонентна) і горизонтальна (ландшафтна) структура географічної оболонки. Динаміка географічної оболонки. Джерела енергії географічної оболонки. Закономірності географічної оболонки. Цілісність – найважливіша закономірність географічної оболонки. Зональність, сфери прояву зональності. Вертикальна поясність ландшафтів. Секторність на материках.

Людина і географічна оболонка. Раціональне природокористування і охорона природи. Антропогенні ландшафти.

Фізична географія материків і океанів. Основні риси розвитку географічної оболонки: диференціація її ландшафтів та зміна їх людиною. Материки і океани як частина географічної оболонки. Глобальні проблеми охорони географічного середовища.

Особливості природи материків у зв'язку з їх географічним положенням. Природні фактори диференціації ландшафтів. Характеристика сучасних ландшафтів по материках. Комплексна фізико-географічна характеристика Європи, Азії, Африки, Північної і Південної Америк, Австралії і Антарктиди. Особливості океанів Землі (рельєф дна, кліматологічні особливості, течії, органічний світ, охорона від забруднення).

Фізична географія України. Особливості геологічної будови головних геоструктурних регіонів України. Найважливіші етапи геологічної історії. Палеогеографічні умови антропогену та закономірності поширення антропогенових відкладів. Геоморфологічна будова. Особливості розвитку основних генетичних типів і форм рельєфу. Геоморфологічне районування території України. Багатство і різноманітність корисних копалин у зв'язку з геологічною будовою.

Кліматичні умови та ресурси України. Агрокліматичне районування території. Господарська оцінка клімату України. Водні ресурси України. Чорне та Азовське море. Підземні й ґрунтові води території України. Мінеральні джерела та їх бальнеологічне значення.

Основні закономірності в поширенні ґрунтів на території України. Агроґрунтове районування України. Земельний кодекс. Характеристика основних біотипів. Зоогеографічне районування. Охорона тварин в Україні.

Несприятливі фізико - географічні процеси і шляхи їх запобігання. Ландшафти і фізико - географічне районування України.

Основні поняття рекреаційної географії: предмет, методи дослідження, мета, завдання. Сучасна рекреаційна діяльність та значення рекреації. Характеристика кожного типу рекреаційної діяльності. Суспільні функції рекреаційної діяльності. Рекреаційні ресурси, рекреаційний потенціал. Рекреаційна оцінка територій. Сутність територіальної рекреаційної системи. Рекреаційне районоутворення та районування. Міжнародна рекреація: фактори, що впливають на розвиток, особливості, доходи від іноземного туризму. Рекреаційні потоки: особливості, тенденції, потужність, географія, структура, динаміка та загальна характеристика туристичних потоків. Географічне краєзнавство: сутність, значення, функції. Місце краєзнавства і туризму і системі шкільної освіти України. Планування краєзнавчо-туристичної роботи. Гурткова краєзнавча робота. Масові краєзнавчо-дослідницькі заходи. Краєзнавчо-туристичні табори: педагогічний зміст, профіль, задачі роботи, статут, ініціативна група. Методика організації та проведення краєзнавчих та туристичних походів школярів. Краєзнавчі спостереження: зміст, методика, техніка проведення. Краєзнавчо-туристичні експедиції: зміст, методика, техніка проведення. Шкільний краєзнавчий музей: положення, зміст, методика збору та обробки матеріалів, планування роботи.

Методика викладання географії. Методика викладання географії як наука і навчальний предмет.

Співвідношення між процесом навчання і процесом пізнання. Специфіка процесу навчання географії. Засоби навчання географії та їх класифікації. Методи навчання та їх місце в структурі навчального процесу з географії. Класифікація методів навчання географії.

Повторення, перевірка і оцінка знань - умінь як важливий елемент процесу навчання географії. Оцінка знань та її мотивування. Вимоги до рівня навчальних досягнень учнів з географії та критерії оцінок, що виставляються учневі.

Основні форми організації навчальної роботи з географії. Урок, типи уроків залежно від змісту навчального матеріалу, мети і завдань навчального процесу.

Педагогічний менеджмент як галузь та сфера діяльності. Історія становлення педагогічного менеджменту. Методологічні засади педагогічного менеджменту. Теоретичні основи педагогічного менеджменту. Реалізація основних управлінських функцій: планування, організація, мотивація, контроль. Забезпечення результатів управлінської діяльності. Зарубіжні системи педагогічного менеджменту. Оцінювання якості управління освітніми системами. Шкільна географія як предмет методичної науки. Факультативи географічного змісту та навчання у школах (класах) з поглибленим вивченням географії та існуючих для них підручників. Шкільна фізична географія як предмет методичної науки: історія, цілі, зміст, особливості побудови шкільних географічних курсів. Моніторингові дослідження в освітній сфері, в умовах глобалізації. Методологічні основи моніторингу. Моніторинг якості освіти в Україні. Технологія створення і реалізації системи освітнього моніторингу. Методики обробки і аналізу результатів освітнього моніторингу. Роль моделювання в оцінюванні якості освіти. Вплив результатів моніторингу на управлінську діяльність в системі освіти. Методологічні основи наукового пізнання. Роль науково-дослідної роботи у формуванні спеціалістів. Інформаційне забезпечення наукових досліджень. Основні джерела географічної інформації, інформаційні банки географічних даних. Методи наукових досліджень. Методика і технологія науково-дослідної роботи. Організаційна стадія науково-дослідного процесу. Дослідна стадія науково-дослідного процесу. Стадія апробації та реалізації результатів. Географічна інформація на сучасному етапі розвитку науки.

Суспільна та регіональна географія. Регіональні відміни у рівнях соціально – економічного розвитку країн.

Економіко–географічні особливості розвитку країн світу. Рівень і характер економічної інтеграції країн.

Особливості сучасного міжнародного поділу праці, значення і ролі науково-технічної революції в розвитку світового господарства, територіальної організації окремих галузей і міжгалузевих комплексів.

Основи екології. Природоохоронне та екологічне законодавство. Екологічні стандарти. Механізми становлення різних форм господарювання, розвитку комерційних структур, особливостей розподілу отримуваних ними доходів, системи оподаткування та платежів.

Охорона природи і раціональне використання природних ресурсів за рубежом, міжнародне співробітництво в галузях охорони природи.

Природничо – географічні та суспільно – географічні комплекси і системи. Геосистеми.

Основні властивості геосистеми.

Основні види географічних та геоекологічних оцінок. Еколого – економічна оцінка природних умов, ресурсів та людської діяльності.

Оптимізація ландшафтів. Наукове впорядкування геосистем. Соціальні функції та природні потенціали геосистем. Антропогенні навантаження на геосистеми.

Урбанізація і екологічні проблеми міст.

Література:

1. Адаменко О. М. Соціальна екологія: Підруч. для студ. екал, с пса виш. навч. закл. / Ін-т менеджменту та економіки - Івано-Франківськ: Сіверсія, 1999. – 192 с.
2. Алисов Б. Г. Полтараус Б. В. Климатология. Изд. 2-е. – М.: Изд-во МГУ, 1974. – 299 с/
1. Арманд Д. Л. Наука о ландшафте. – М. : Мысль, 1975. – 288 с.

2. Артамонов Б.Б., Штангрет В.П. Топографія з основами картографії. Навч. посібник. - Львів: Новий світ, 2006. - 248 с.
3. Атлас облаков. - Л.: Гидрометеиздат, 1978. - 165 с/
4. Багров Н.В. Региональная геополитика устойчивого развития. - К., 2002. - 256 с.
3. Безуглий В.В., Регіональна економічна і соціальна географія світу: Навч. посіб. Вид. 2-ге, доп., перероб. / В.В. Безуглий, С.В. Козинець. - К.: ВЦ «Академія», 2007. - 688 с.
4. Берлянт А. М. Картография: Учебник для вузов / А. М. Берлянт. - М. : Аспект Пресс, 2001. - 336 с.
5. Берлянт А.М. Картографический метод исследования. - 2-е изд. / А. М. Берлянт. - М.: Изд-во МГУ, 1988.- 252 с.
6. Берлянт А.М., Сваткова Т.Г. Практикум по картографии и картографическому черчению: Общегеографические и тематические карты и атласы. Генерализация. Использование карт: Учеб.- метод.пособие для студентов геогр.фак.гос.ун-тов. - М.: Изд-во МГУ, 1991.- 125 с.
5. Берущашвили Н. Л. Четыре измерения ландшафта.- М.: Мисль, 1986.-182 с.
6. Білоус Г. М. Вплив господарської діяльності на водні ресурси України. - К.: Наукова думка, 1999. - 211с.
7. Білявський Г.О. Основи екології: теорія та практикум: навчальний посібник / Білявський Г.О., Бугченко Л.І., Навроцький В.М. - К.: Лібра, 2002. - 352 с.
8. Богословський Б. Б., Самохин А. А., Иванов К. Е., Соколов Д. П. Общая гидрология. - Л.: Гидрометеиздат, 1984. - 420 с.
9. Божок А. П. Картографія. Підручник / А. П. Божок, Л. Е. Осауленко, Пастух В. В. - Київ: Фітосоціоцентр, 1999. - 252 с.
10. Божок А.П., Молочко А.М., Остроух В.І. Картографія: Підручник. - К.: ВПЦ "Київський університет", 2008. - 271 с.
11. Божок А.П., Осауленко А.Є., Пастух В.В. Картографія. - К.: ВПЦ "Київський університет", 2000. -251 с.
7. Боков В.А., Лущик А.В. Основы экологической безопасности. Учебное пособие - Симферополь: Сонат. 1998.- 224 с.
8. Борисова С. В. Озон в атмосфері. Навчальний посібник. - Одеса, СМІЛ, 2001. - 71 с.
12. Бройдо А. Г., Зверева С. В. и др. Задачник по общей метеорологии /Под ред Морачевского В. Г. - Л.: Гидрометеиздат, 1984. - 310 с.
9. Будыко М. И. Климат в прошлом и будущем.- Л: Гидрометеиздат, 1980. - 351 с.
13. Вернандер Н. Б. Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства./ Н. Б. Вернандер. - К. : Радянська школа, 1965. - 179 с.
14. Видина А. А. Практические занятия по ландшафтоведению. - М. : МГУ, 1974. - 84 с.
10. Винокур М.С., Скуратович О.Я. Листы опорных сигналов и структурно-логические схемы на уроках географии. - К. : Рад. шк., 1990. - 47 с.
11. Владимиров А. М. Гидрологические расчеты. - Л., 1990. - 365 с.
12. Водный кодекс Украины. - К., 2000. - 36 с.
15. Воробьев В. И. Синоптическая метеорология. Учебник. - Л.: Гидрометеиздат, 1991. - 616 с.
16. Воронин В. П. Мировое хозяйство и экономика стран мира: Учебное пособие для вузов / Воронин В. П., Кондакова Г. В., Подмолодина И. Н. - М.: Финансы и статистика, 2008. - 240 с.
17. Гедымин А.В. Практикум по картографии с основами топографии. Учебн. пособие / А. В. Гедымин , Г. Ю. Грюнберг, М. И. Малых. - М. : Просвещение, 1981, - 148 с.
13. Геннадиев А. Н., Глазовская М. А. География почв с основами почвоведения: Учебник. - М.: Высшая школа, 2005. - 461 с
14. Герасимова М. И. География почв СССР. М.: Высшая школа, 1987. - 224 с.
15. Геренчук К. І. Польові географічні дослідження.-К.:Вища шк., 1972. - 195 с.
16. Глазовская М. А. Почвы мира: В 2 т. / Т.1 Основные семейства и типы почв. М.: Изд - во Моск. ун- та, 1972. - 231 с. /Т. 2. География почв. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1973. - 427 с.

18. Глазовская М. А., Геннадиев А. Н. География почв с основами почвоведения. – М.: МГУ, 1995. – 400 с.
17. Глазовская М. Л. Общее почвоведение и география почв. – 1981. – 400 с.
19. Голиков А.П., Олійник Я. Б., Степаненко А.В. Вступ до економічної та соціальної географії. – К., 1997. – 320 с.
18. Голубчик М.М. Социальная география: сущность, задачи, новые направления исследования / М.М. Голубчик, М.А. Жулина // География. – 2005. - №3. – С. 23-27.
20. Гопченко Є. Д, Гушля О. В. Гідрологія суші з основами водних меліорацій.-К, 1994. – 295 с.
21. Горев Л. М., Пелешенко В. І., Хільчевський В. К. Гідрохімія України: Підручник. - К.: Вища школа, 1995. – 308с.
19. Господинов Г. В., Сорокин В. Н. Топография. – М.: Изд-во МГУ, 1967. – 359 с.
22. Гуцуляк В. М. Основи ландшафтознавства : Навч. посібник. - К. : НМК ВО, 1992. – 60 с.
20. Давыдов Л. К., Дмитриева А. А., Конкина Н. Г. Общая гидрология. - Л., 1973. – 460 с.
23. Джаман В.О. Регіональні системи розселення: демографічний аналіз / В.О. Джаман. – Чернівці : Рута, 2003. – 392 с.
24. Добровольский В. В. География почв с основами почвоведения. – М.: Владос, 1999. – 384 с.
21. Добровольский Г. В., Урусевская И. С. География почв. – М.: МГУ, 1984. – 416 с.
22. Дорошин Ю. П. Региональная океанография. - М., 1986. – 173 с.
25. Дроздов О. А. и др. Климатология. Учебник. – Л.: Гидрометеиздат, 1989. – 568 с
23. Душина И.В., Понурова Г.А. Методика преподавания географии : Пособие для учителей и студентов. – М. : Московский лицей, 1996. – 191 с.
24. Екологічна енциклопедія: У 3-х т./Редколегія: А. В. Толстоухов (головний редактор) та ін.. – К.:ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації», 2008 – 376 с.
26. Економіка зарубіжних країн : Навчальний посібник для вузів / А. П. Голиков, О. Г. Дейнека, Л. О. Позднякова, П. О. Черномаз. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 463 с.
27. Економіка зарубіжних країн : Навчальний посібник для вузів / В. В. Ковалевський, Ю. Г. Козак, Н. С. Логвінова, А. А. Наумчик; за ред. В. М. Осипова. – 3-те вид., перероб. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 543 с.
28. Економічна і соціальна географія зарубіжних країн / Під ред. проф. Є. П. Качана. – Тернопіль, 1997. – 200 с.
29. Економічна і соціальна географія світу : Навчальний посібник / За ред. С. П. Кузика. – Львів : Світ, 2002. – 672 с.
30. Еремина В.А., Притула Т.Ю., Спрялин А.Н. Физическая география материков и океанов: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 2003. - 688 с.
25. Жмойдяк Р. А., Крищанович В. Я., Медведев Б. А. Лабораторные занятия по топографии с основами геодезии. – Минск: Высшая школа, 1979. – 295 с.
31. Загальна гідрологія. Підручник / Левківський С. С., Хільчевський В. К., Ободовський О. Г., Будкіна Л. Г. та ін. - К.: Фітосоціоцентр, 2000. - 264с.
26. Заставний Ф.Д. Географія України. – Львів : “Світ”, 1994. – 470 с.
27. Зеленська Л. та ін. Комп’ютерний навчальний посібник “Фізична географія України”. – Геогр. та основи економіки в шк. – 1997. - № 2. – с. 21-23.
32. Земледух Р.М. Картографія з основами топографії. - К.: Вища школа, 1993.-456 с.
28. Земледух Р.М. Картографія з основами топографії. – К.: Вища школа, 1993. – 456 с.
29. Исаев А. А. Экологическая климатология. Учеб. Пособие. 2-е изд. – М.: Научный мир, 2003.
33. Исаченко А. Г. Ландшафтоведение и физико-географическое районирование. – М. : Высш. шк., 1991. – 366 с.
30. Исаченко А. Г. Методы прикладных исследований.–Л.: Наука, 1980. – 222 с.
31. Карпачевский Л. О. Зеркало ландшафта. М.: Мысль, 1983. – 156 с

32. Картель М.Н. Використання малюнка в навчанні географії. – К. : Рад. шк., 1990. – 96 с.
34. Картоведение: учебник для вузов/ А.М. Берлянт, А.В. Востокова, В.И. Кравцова и др.; под ред. А.М. Берлянта. - М.: Аспект Пресс, 2003. - 476 с.
33. Картография с основами топографии / Под ред Г. Ю. Грюнберга. - М.: Просвещение, 1991. -576 с.
35. Картография с основами топографии : учеб. пособие для студ. пед. ин-тов по спец. "География" / Г. Ю. Грюнберг, Н. А. Лапкина, Н. В. Малахов и др. ; Под ред. Г. Ю. Грюнберга. – М. : Просвещение, 1991. – 368 с.
34. Кауричев И. С. Почвоведение. – 1989.
35. Ковда В. А. Основы учения о почвах: В 2 т. / Кн. 1. Общая теория почвообразовательного процесса: М.: Наука. 1973. – 447 с. / Кн. 2. Общая теория почвообразовательного процесса. М.: Наука, 1973. – 468 с.
36. Козаченко Т. І., Пархоменко Г. О., Молочко А. М. Картографічне моделювання : - Вінниця : Ант екс-У ЛТД, 1999. – 328 с.
36. Колосова, Н.Н. Картография с основами топографии: учеб. пособие для вузов / Н.Н. Колосова, Е. А. Чурилова, Н. А. Кузьмина. - М.: Дрофа, 2006. - 272 с.
37. Коненко Г. Д. Гідрологія ставків і малих водоймищ України. - К.: Наукова думка, 1991. – 350 с.
37. Корнєєв В. П. Методика навчання географії в школі // Український географічний журнал. – 1997. - № 4. – с. 52-57.
38. Косолапов А.Б. Туристское страноведение: Европа и Азия: учебно-практическое пособие для вузов / А.Б. Косолапов. – М. : КНОРУС, 2006 . – 395 с.
39. Крайно Б. Географічна освіта в середній школі. – Геогр. та основи економіки в шк. – 1997. – с. 3-6.
40. Крауклис А. А. Проблемы экспериментального ландшафтоведения. – Новосибирск, 1979. – 231 с.
41. Кривда В. А., Розанов Б. Г. Типы почвы, их география и использование. – 1988. – 368 с.
42. Крисиченко В. С. Людина і біосфера: основи екологічної антропології. – К.: Заповіт, 1998. – 688 с.
43. Куракова Л. И. Современные ландшафта в хозяйственной деятельности. М., 1983. – 159 с.
44. Левицкий И. Ю., Евглевская Я. В. Решение задач по географическим картам. – М.: Просвещение, 1995. – 159 с.
38. Лукашевич М.П., Туленков М.В. Соціальні та галузеві соціологічні теорії. – К., 1999. – 343 с.
39. Лучшева Л. А. Практическая гидрология. - Л.: Гидрометеиздат, 1976. – 440 с.
40. Ляшенко Д.О. Картографія з основами топографії: Навч. посібник для вищих навчальних закладів. - К.: Наук, думка, 2008. - 184 с.
45. Максаковский В. П. Географическая картина мира. Кн. II: Региональная характеристика мира / В. П. Максаковский. – М. : Дрофа, 2009. – 480 с.
46. Малі річки України. Довідник/ А. В. Яцик, Л. Б. Бишовець, Є. О. Богатов та ін.; За ред. А. В. Яцика - К.: Урожай, 1991. – 294 с.
41. Марцинкевич Г. И. и др. Основы ландшафтоведения. – Минск : Высш. шк., 1986. – 206 с.
47. Масляк П. О. Словник-довідник учня з економічної і соціальної географії світу / П. О. Масляк, Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко. – К. : Лібра, 1996. – 145 с.
48. Масляк П.О., Шищенко П.Г. Хрестоматія з географії України. – К. : “Генеза”, 1994. – 446 с.
42. Матвеев Л. Т. Курс общей метеорологии. Физика атмосферы. – Л: Гидрометеиздат, 1984. - 752 с.
43. Методика викладання географії в школі : Навчальний посібник / За ред. С. Г. Коберніка. – К. : Стафед – 2, 2000. – 320 с.

49. Методика економічної оцінки якості поверхневих вод за відповідними категоріями. / В. Д. Романенко, В. М. Жулинський, О. П. Оксинюк та ін., - К.: Символ. - Т., 1998. – 28 с.
44. Методика обучения географии в школе / Под ред. Л. М. Панчешниковой. – М.: Просвещение ; Кчебная литература, 1997. – 319 с.
45. Миллер Г. П. Ландшафтные исследования горных и предгорных территорий. – Львов : Вышш. шк., 1974. – 202 с.
50. Мильков Ф. Н. Человек и ландшафты. – М. : Мысль, 1973. – 224 с.
46. Мировая экономика. Экономика зарубежных стран / Под ред. В. П. Колесова. – М. : Флинта, 2000. – 480 с.
47. Михайлов В. Н., Добровольский А. Д. Общая гидрология. - М.: Высшая школа, 1991. – 368 с.
48. Назаренко І.І. Грунтознавство: Підручник / І.І. Назаренко, С.М. Польшина, В.А. Нікорич. – Чернівці: Книги–ХНІ, 2008. – 400 с.
49. Назаренко І. І., Польшина С. М., Нікорич В. А. Грунтознавство: Підручник. – Чернівці: Книги ХХІ, 2004. – 400 с.
50. Немець Л. М., Заволока Ю.Ю., Сегіда К.Ю. Основи соціальної географії: навчально-методичний комплекс для студентів-географів. – Харків, 2012. – 98 с.
51. Немець Л.М. Основи соціальної географії: Навчально-методичний посібник для студентів-географів. – Х.: Хну імені В.Н. Каразіна, 2007. – 114 с.
52. Основи картографії: навчально-методичний посібник. Укл. Войславський Л.К.. - Харків: ХНАМГ.2005. – 39 с.
53. Панас Р.М. Грунтознавство: Навч. посібник / Р.М. Панас. – Львів: Новий Світ–2000, 2006. – 372 с.
54. Панасенко Б.Д. Фізична географія материків та океанів. Частина І. Світовий океан. Антарктида. Австралія. Океанія. Африка. Південна Америка. Північна Америка. – Вінниця, 2008. – 588 с.
55. Панасенко Б.Д. Фізична географія материків: Навчальний посібник. В 2 ч. – Ч. І. Материка південної півкулі. – Вінниця: ЕкоБізнесЦентр, 1999. – 200 с.
51. Пестушко В.Ю., Сасихов В.О., Уварова Г.Є. Географія материків та океанів : Методичний посібник для вчителів.– К : Вирій, 2000.– 272 с.
56. Пістун М. Д. Основи теорії суспільної географії : Навчальний посібник / Пістун М.Д. – К.: Вища шк., 1994. – 156 с.
57. Позняк С.П. Грунтознавство і географія ґрунтів : Підручник. У двох частинах. Ч. 1 / С.П. Позняк. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2010.–270 с.
58. Позняк С.П. Грунтознавство і географія ґрунтів : Підручник. У двох частинах. Ч. 2 / С.П. Позняк. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2010.–286 с.
59. Половина І.П., Затула В.І. Загальні географічні закономірності землі: Навчальний посібник. – К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2002. – 157 с.
52. Понурова Г.А. Проблемный подход в обучении географии в средней школе. – М. : Просвещение, 1991. – 191 с.
60. Потіш Л.А. Екологія: Навч. посібник / Потіш Л.А. К.: Знання, 2008. – 272 с.
53. Почвоведение / Под ред. И. С. Кауричева. - М.: Агропромиздат. 1989. – 719 с.
61. Почвоведение: Учебник для университетов: В 2 частях / Под ред. В. А. Ковды, Б. Г. Розанова. - Часть 1. Почва и почвообразование/ Белицина Г. Д., Васильевская В. Д., Гришина Л. А. и др. - М.: Высшая школа, 1988. - 400 с.; - Часть 2. Типы почв, их география и использование / Богатырев Л. Г., Васильевская В. Д., Владыченский А. С. и др. – М.: Высш. шк., 1988. – 368 с.
62. Практикум по методике обучения географии / Под ред. Р. П. Мышинской. – М. : Просвещение, 1986. – 128 с.
54. Преображенский В. С. Основы ландшафтного анализа. –М.:Наука,1988. – 192 с.
55. Природа Украинской ССР. Климат /Бабиченко В. Н., Барабаш М. Б., Логвинов К. Т. и др. – К.: Наукова думка, 1984. – 232 с.
56. Психрометрические таблицы. – Л.: Гидрометеиздат, 1972.

63. Ратушняк Г.С. Топографія з основами картографії. Навч. посібник. - Вінниця: ВДТУ, 2002 - 179 с.
57. Реймерс Н.Ф. Экология: теории, законы, правила принципы и гипотезы. М.: Россия молодая, 1994. – 234 с.
58. Розанов Б. Г. Морфология почв. - М.: Изд – во Моск. ун- та, 1983. – 320 с.
59. Руководство гидрометеорологическим станциям и постам по актинометрическим наблюдениям. Изд. 3 – Л: Гидрометеоздат, 1973. – 431 с.
64. Салищев К.А. Картоведение. – М.: Изд-во МГУ, 1982. – 408 с.
65. Салищев К.А. Картография. – М.: Высшая школа, 1982. – 272 с.
60. Салищев К. А. Проектирование и составление карт. - М.: Изд-во московского унта, – 240 с.
61. Сочава В. Б. Введение в учение о геосистемах.–Новосибирск, 1978. – 319 с.
62. Стеченко Д.М. Управління регіональним розвитком. – К., 2000. – 223 с.
66. Страноведение : Учебное пособие / П. И. Рогач, Н. Е. Косяков, В. Г. Гаркавая, С.В. Лукьянчик. – Минск : Издательство Белорусского экономического университета, 2003. – 284 с.
67. Страны мира. 2006: Справочник / В. В. Агрономов, С. В. Андреев, А. С. Андрианов, И. А. Анипченко; под общ. ред. С. Б. Лаврова . – М. : Республика, 2006. – 590 с.
68. Тихоненко Д. Г. Ґрунтознавство: Підручник / Д.Г. Тихоненко, М.О. Горін, М.І. Лактіонов. – К.: Вища школа, 2005.–703 с.
69. Топография с основами геодезии / Под ред. А. С. Харченко и А. П. Божок. – М.: Высш. школа, 1986. – 303 с.
70. Топографія з основами геодезії/ За ред. А. П. Божок – К.: Вища школа, 2005. – 280 с.
63. Топографо-геодезические термины: Справочник / Б. С. Кузьмин, Ф. Я. Герасимјв, В. М. Молоканов и др. - М.: Недра, 1989. – 261 с.
71. Топчієв О.Г. Основи суспільної географії: Навч. посібник. – Одеса, 2001. – 560 с.
64. Физико-географическое районирование Украинской ССР. – К.: Изд-во Киев.ун-та, 1968. – 683 с.
72. Физическая география материков и океанов / Т.Ю. Притула, В.А. Еремина, А.Н. Спряли. – М.: Владос, 2004. – 685 с.
73. Физическая география материков и океанов: учебное пособие для вузов / Т.В. Власова. – М., 2003. – 566 с.
74. Фізична географія України: Підручник /Маринич О. М., Шищенко П. Г. - К.: Знання, КОО, 2006. – 511 с.
65. Хільчевський В. К. Водопостачання і водовідведення: гідроекологічні аспекти. – К.: ВЦ “Київський університет”, 1999 – 264 с.
66. Хромов С. П., Мамонтова Л. И. Метеорологический словарь. – Л.: Гидрометеоздат, 1974. – 568 с.
75. Чорний І.Б. Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства: Навч. посібник / І.Б. Чорний. – К.: Вища школа, 1995. – 240 с.
76. Чурилова, Е.А. Картография с основами топографии: практикум : учебн. пособие для вузов /Е.А. Чурилова, Н.Н. Колосова. - М.: Дрофа, 2004. - 124 с.
77. Шаблій О.І. Математичні методи в соціально-економічній географії: Навч. видання. – Львів, 1994. – 304 с.
78. Шаблій О.І. Основи загальної суспільної географії / Шаблій О.І. – Львів, 2003.– 444 с.
79. Шаблій О.І. Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії. – Львів, 2001. – 744 с.
80. Шевчук Л.Т. Соціальна географія: навчальний посібник / Шевчук Л.Т. - К.: Знання, 2007. – 349 с.
67. Шищенко П. Г. Прикладная физическая география. – К.: Вища школа, 1988. – 192 с.
81. Школьний Є. П. Фізика атмосфери. Підручник. – Київ, «ВПОЛ», 2007. – 506 с.
68. Щокін Г.В. Концепція соціального розвитку: висновки для України: Наукове видання. – К., 2002. – 72 с.

82. Эдельштейн К.К. Гидрология материков: Учеб. пособие для студ. вузов / Константин Константинович Эдельштейн. – М.: Издательский центр «Академия», 2005. – 304 с.
69. Экология: зачет и экзамен: Конспект лекций / Коробкин В.Н., Передельский Л.В. Ростов: Феникс, 2008. – 219 с.
83. Экономическая и социальная география стран ближнего зарубежья : Пособие для вузов / Под ред. М. П. Ратановой. - М. : Дрофа, 2004. – 576 с.
84. Экономическая, социальная и политическая география мира. Регионы и страны / Под ред. С. Б. Лаврова, Н. В. Каледина. – М. : Гардарики, 2002. – 928 с.
85. Юрківський В. М. Регіональна економічна і соціальна географія. Зарубіжні країни : Підручник / В. М. Юрківський. – 2-ге вид. – К. : Либідь, 2001. – 416 с.
70. Юрков П.М. Дидактический материал по физической географии. – М. : Просвещение, 1996. – 95 с.
71. Яцык А. В. Экологические основы рационального водопользования. – К.:Генеза, 1997. – 640 с.
86. Яцык А. В., Шмаков В. М. Гидроэкология. - К.: Урожай, 1992. – 192 с.